

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI NÉPTANÍTÓK EGYLETE.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KOZMA JÓZSEF ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petít soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutczában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gazsi József egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (kurta szappanuteza 15. sz. a.) küldendők.

Egy új csillag.

Méltó, hogy ciceró-vezércikkben szöjjünk róla, de még inkább méltó arra, hogy ismerje meg mindenki, még az is, a ki különben nem szokott a csillagászattal foglalkozni.

Csillagnak nevezem, mert valóban az; nem estve ragyog a milliárdnyi apró fényvel borított horizon fölött, hanem igen is ragyog és ragyogni fog soha el nem alvó fényvel a nevelés egén. Világítani fog a sötétben a tévelygők útain, világítani a csecsemő bölcsője fölött, s a tantermek homályos üreiben, földeríti a kételyeket, világot vet a nyegleségre és eloszlatja azt az árnyat, a melyet a divatkórság vet nevelés- és tanügyünkre.

Ezen új csillag: Spencer Herbert angol író és kitűnő természet-bölcsész. „Értelmi, erkölcsi és testi nevelés“ című műve, mely igen jeles magyar fordításban pár héttel ezelőtt került ki a sajtó alól.*)

A szakirodalommal foglalkozók fölfedezték már ezen új csillagot nem sokára megjelenése után, de tüzetesebben csak most lehet arról szólni, a midőn már elmondhatjuk: nézd itt van, magyarul van írva, vedd meg és olvasd el.

Igen, vedd meg; de ne csak olvasd, hanem tedd e művet olyan tanulmány tárgyává, hogy az legyen ezen túl, a mit „versate diu, versate nocturne“. Minden embernek, a ki gyermekekkel foglalkozik, vagy foglalkozni fog, Spencer művét kellene

*) Fordították: Öreg János és ifj. Losoncy László, n.-köri tanárok; a hik e mű nyelvünkre áttétele által — hitem szerint — nagyobb szolgálatot tettek hazai tanügyünknél, mintha vagy tíz tankönyvet irtak volna. Sz. E.

bibliául választani. De különösen és első sorban a szülők kezében, nem-nem kezében, hanem eszében és szívében kellene állani e mű minden szavának. Én erősen megvagyok győződve arról, hogy ha akadna a hazában százezer értelmes szülő, a ki ezt a könyvet figyelmesen átolvasná és a szerint cselekednék, nevelés-oktatás ügyünk pár év alatt nagyobb lendületet uyerne, vagy is helyesebben mondva, célszerűbbé válnék, mintha az állam minden évben tíz millió forintot költene el újabb iskolák állítására.

De hát mit tartalmaz e könyv, új rendszertán, melylyel esodákat lehet művelni? — kérdik olvasóim. Nem, e könyv nem szaporítja a már is feles számú nevelési rendszerek mennyiségét, hanem egybefoglalja, salakjaiktól megtisztítja, világos példákkal támogatja, s mindenki által könnyen megérthető módon előadja mindazon szépet és jót, a mit valaha a nevelés-tudományyal — mint ilyen-nel — foglalkozók mondtak és irtak. Rousseau-nak az embert természeti állapotára vissza vezető elveit a magok igazi értékére leszállítva, Pestalozzinak oktatástani szabályait gyakorlatiassá téve. Fröbelnek a gyermek cselekvés-vágyára alapított rendszerét túlzásaitól megtisztítva tárja elének e könyv, mely 210 oldalon többet tartalmaz, mint sokszor egy jókora könyvtár.

Nem találkozol e könyvben t. olvasó a sistéma lenyűgöző cathegóriájival, nem a paragraphusok özönével, hanem találsz egymásból folyó, egymást kölcsönösen támogató, elvitázhatlan igazságokat, melyek sokszor megdöbbsentők, máskor tette készők; ismét, nézeteidet lerontók, de mindég tanuságosak.

Az első fejezetben, melynek címe: „Miféle ismeret ér leg többet?“ oly igazságokkal ta-

lálkozunk, melyek olvasásakor első sorban a szülőknek kellene megdöbbenni. Ti szülők, a kik hat éves korától kezdve, sőt sokszor még előbb is, minden áron és minden eszközzel igyekeztek gyermekeitek eszét megtömetni mindazzal, a mit a divat, esetleg egy-egy tanintézet cifra programja szükségesnek állít, olvassátok el e fejezetet, s szégyenkezve tán, de ferde nézeteitekből kiábrándulva teszitek le e könyvet kezeitekből. Leteszitek és útnak bocsátjátok kis gyermekeitek mellől a sok nyelvmestert, zenemes-tert, illemtanárt; nem fogjátok többé követelni, hogy az elemi iskolában, de sőt tán a gyermek-kertben is tanítsanak az anyanyelven kívül még német-nyelvtant, sőt tán francia nyelvtant is; hanem követelni fogjátok, hogy tanítsák gyermekeiteknek az élettant, s később, ha már felfogni képesek, a neveléstant. Megfogjátok érteni azt, hogy az elme kifejtésére, az értelem gyarapítására nem a classica philologia avult foliansai, hanem a természet-tudományok könyvei szolgálnak, s hogy lehet valaki igen okos, igen derék, sőt épen igen kitűnő ember akkor is, ha soha sem lépte át a gymnásium küszöbét, hanem olyan iskolákba járt, melyekben a természet-tudományoknak első rendű hely jelöltetik ki a tantervben.

A tanítók, tanárok és nevelők pedig főleg a második. „a z értelmi nevelésről“ szóló szakaszt szívlelhetnék meg. A könyvnelkülöztetésnek, a száraz szabályok beemléztetésének, sőt éppen a mai faggatózó pedans módszertannak emberei is elveszíténék lábok alól a földet Spencer hatalmas érvelésének olvasásakor. Az a kicsiny mag, melyet Fröbel elveinek az elemi oktatás céljára fölhasználásán fáradozók hintegetnek, terepélyes fává nőtt már Spencer művében. Azt a kutatásra kész, vizsgálódásra hajlandó, az igazságokat földerítő tudvágyat kell Spencer szerint is szabadjára bocsátani a helyett, hogy egy csomó tankönyvben föltálalunk egy csomó igazságot, (?) hogy aztán azokat a gyermek vegye magába s temesse el emlékezetének lomtárába. Tedd a tanítást gyönyörteljessé, azaz: engedd a gyermeket vizsgálódní, haladj az egyszerűről az összetettre, a határozatlanról a határozottra, az összetesről az elvontra, mind oly szabályok, melyeket sokan elmondottak, de senki sem derített fel úgy, senki sem nyomta azokra az elvitázhatlan igazság bélyegét anyyira, mint Spencer. Hát még ezen elv: „a gyermek nevelésének módja, s beosztása feleljen meg az emberiség történeti fejlődésének“, mily egyszerű

következtetésekre nyújt alapot; avagy ezen elvnek kifejtése végett Spencer által fölemlítettek után fogjuk e még tagadni azt, hogy Fröbel rendszere, mely az egyed fejlődésének a faj fejlődésével egyező phazisok szerinti folyamatához alkalmazkodik, hivatva van reformálni a tanügyet? s valjon nevetségeseknek, haszontalanoknak és időelöttieknek fogjuk e tartani ezután is az e nemű kísérleteket.*) De nem bírnak kisebb jelentőséggel az elmondottaknál azon elvek, melyeket Spencer imigy fejez ki: „a tanítás minden ágában a tapasztalatiról haladjunk az észszerűre, s ebből kifolyólag a nevelésben az önképzést a lehető legnagyobb mérvben kellene gyámolítani.“ Oh, oh! tehát ismét első a tapasztalat, a kutatás; tehát nem a tankönyv, nem az ugynevezett magyarázat (?), hanem a tárgygyal való közvetlen foglalkozás. Bizony nehéz lesz mindezeket egy adagban bevenni: nehéz, mert halomra döntenek ezen elvek egy részét annak, a mit a divatozó módszertan eddig építgetett. Milyen nagy, de nagy távolság van ezen elv és az ugynevezett szemléltető (?) módszer közt, melyre ráakarjuk fogni, hogy az az egyedül üdvözítő netovábbja az oktatás tökélyének! De megszszire vezetne, ha bővebb fejtegetésébe bocsátkoznék annak, hogy mily mérvű lenne azon reform, mely az oktatás jelen módszerét alapjában megváltoztatná akkor, ha ezen reform Spencer elveire alapíttatnék. Majd lassan lassan megérleli ezt az idő, megérünk rá mi is, kivált ha Spencer művét olvasgatjuk.

Nem céлом könyv-ismertetést avagy bírálatot írni, s így nem is bocsátkozhatom részletesebben azon szép eszmék taglalásába, melyeket Spencer az értelmi nevelés ügyében napfényre hoz. Am, ha ezek szépek, milyeneknek mondjam akkor az erkölcsi nevelés tekintetében általa felállított elveket? Avagy lehete e helyesebben megfejteni a családi nevelés hiányainak okát, mint az által, ha — mint Spencer — e hiányok okául azon körülményt állítjuk fel, hogy az apák és az anyák soha sem tanultak arról semmit, hogy miként kell nevelni? Tény az, hogy a mai művelt társadalomban sok tekintetben rosszabbul nevelik a gyermekeket, mint régente, a mikor még a cultura fénymázával nem volt az em-

*) E sorok írójának is kijutott a maga szerény pályáján a gúnyból és boszszantásból az az osztályrészt, a melyet rendszeren megkapnak azok, a kik az uralkodó divat áramlatával szemben usznak. Gyenge- és ingtag lévén az ember, valóban szükségem volt nekem is arra, hogy egy Spencer Herber által emelt erős bástya mögé vonulhassak. Ez okból is ajánlom elvtársaim figyelmébe Speucer művét.
Sz. E.

beriség kicsiszolva. Sőt tapasztalni lehet, hogy az ugynevezett „művelt szülők“ sokszor több ostobaságot követnek el gyermekeikkel, mint a kevésbé műveltek. De hát történhetik-e ez másként? Képzeljünk egy ifju anyát, a kit 15 éves koráig minden egyébre tanítottak, csak arra nem, a mit a nőnek — mint anyának — tudni kell; a ki aztán 15 éves korától 17—18 éves koráig a salonokban, tánctermekekben és sétányokon tölti idejét ama léhaságokkal, melyekben sem jó izlés, sem mulatság nincs. — És végre 18 éves korában gyermekét kell nevelnie. De hogyan, miként, ki tanította meg arra? Képzeltetni, hogy az ilyen anya mily rettenetes dolgokat művel a gyermek-szobában, és még csak nem is korholhatjuk azért, mert hiszen nem ő annak az oka, hogy mindent tud, csak nevelni nem tud.

A gyermek cselekvései természeti eredményének, mint a leghathatósabb s egyedül jogosult büntetéseknek (?) alkalmazásáról is sokan irtak már, de még senki oly meggyőzőleg, mint Spencer. Ő, a ki egy helyen ezeket mondja: „a helyes magaviselet az életben biztosabb alappal bír, ha cselekvéseink jó és rossz következményeit megértjük, mintha azokat csupán tekintély szavará hiszszük el“, — ezen elvnek megfelelőleg világos példákkal bizonyítja be azt, hogy a minduntalan való korholás, parancsolgatás, szabályozás és büntetés helyett menynyivel sikeresebb eljárás az, ha a gyermeket erkölcsi tekintetben sem vonjuk el a tapasztalás szerzésétől, vagyis: ha a cselekvések természetes következményei helyett nem állítunk föl oly büntetés-nemeket, melyek éppen csak arra valók, hogy a gyermekben ellenszenvet ébreszsenek szülői és tanítói iránt. Valamint az értelmi nevelésről elmondottakkal a korai túlértéstől épp úgy óv Spencer mindenkit az erkölcsi érettség előidézésétől, a mi rendszeren akkor következik be, ha a gyermeket jobbakká akarjuk tenni, mint a minő általában a gyermek lehet. „Engedd át gyermekedet — mondja ő — a tapasztalás iskolájának, s ez által megfogod őt óvni a túlféltékeny felügyelet ama veszélyeitől, melyek a természet szerint engedékeny gyermekeknél üvegházi erényességet, az önálló természetáeknél pedig erkölcsitelenségre vezető ellenszegülést idéznek elő.“ „Ne feledd — mondja ismét — hogy nevelési eljárásod céljául egy önmagát kormányozni tudó lény létesítését kell folyvást szem előtt tartanod, nem pe-

dig olyanét, a kit mindig másoknak kell kormányozniok.“

Ha már az értelmi- és az erkölcsi nevelés elveit oly talpraesetten állítja elénk e mű szerzője, hogy ne tenné ugyanazt azon szabályokkal, melyek a testi nevelésre vonatkoznak. E részben a mi természet-tudásunk ötvennégy oldalon a nevelésben szemmel tartandó élettani és egészségügyi elveknek egész tárházát nyújtja. Igen eredeti s — fájdalom — nagyon is hü azon kép, a melylyel e fejezetet megnyitja, elmondván, hogy az apák és anyák társalgásának tárgyát mily gyakran képezi az állatok hizlalására és ápolására vonatkozó eszmecsere, „de ki hallotta — ugymond — hogy az ebéd utáni, vagy más efféle időtöltés közben felmerült beszélgetés folyama alatt a gyermek testi nevelése fölött csak egyetlen szó is váltatott volna?“ Nő, de ha eddig — tán eszmék hiánya miatt — nem beszéltek erről a szülők, beszélhetnének ezentúl; nyújt erre a kérdéses könyv igen bőséges anyagot. És valjon mit szólnak a szülők Spenser emez elvéhez, mely egyszerűs mind súlyos vád: „A legfőbb kívánalom — ugymond — hogy a gyermek-szoba az újabb tudomány megállapított igazságai szerint legyen berendezve. Itt az ideje, hogy azon jótéteményekben, melyek a vegyműhely kutatásaiból birkáinkra s ökreinkre háramlanak, gyermekeinket is reszesítsük“ — ? Bizony pirulnunk kellene a miatt, hogy iskoláink egy része az egészségügy követelményeinek koránt sem felel meg anynyira, mint egy jóra való gazda ló-istállója. De lapokat kellene betöltenem, ha csak rövid kivonatban is mindazt fölakarnám sorolni, a mit Spenser a hiányos táplálás,* hiányos ruházat, és hiányos test-mozgás tekintetében elmond. De egyet mégis különösen ki kell emelnem; azt t. i. a mit Spenser túlhajtott szellemi munka káros következményeiről előnkbe ad. Különösen érdemés a megfigyelésre az, a mit a leányok uak tulságos tanulással való elhalmozásáról olvashatunk. „Ama sápadt, esetlen növesü és lapos mellü kisasszonyoknál — minők London társalgó-termeiben oly igen gyakoriak — a szivtelenül ráerőszakolt tanulásnak ifjukori játé-

* A legfényesebb égi testnek is vannak foltjai. Így a mi új csillagunk is bír egy-két ilyen folttal; azaz: találunk abban is néhány oly állítást, melyet nem lehet egész terjedelmében elfogadni. Ilyen — szerintem — a táplálkozásra vonatkozó azon nézet, mely az okszerű vegetarianizmusnak nem enged tért a nevelésben. Már én itt Rousseau-val tartok és sajnálom, hogy Spenser — a természetszerű nevelés nagy mestere — e tekintetben nem természet-szerű.

kok által nem mérsékelt következményét láthatjuk — mondja egy helyen. S valjon nem így van-e már nálunk is, valjon a tanításban való túlzásra nézve nem hasonlítanak e már a mi tanítvány-iskoláink is azon angolhoni tanítónő-képezdéhez, melynek átkos óratervét szerző közzé teszi. Valóban elborzad az ember az e tekintetben divatossá vált üzelmek káros következményei fölött, s első sorban is szeretné a népiskolák számára kiadott ministeri tantervet — a maga tizenhárom tantárgyával együtt — sarokba vágni.

De a rendelkezésemre álló tér elfogyott, nem folytathatom tovább. Vajha e cikk lapunk olvasóiban figyelmet ébresztene a jelzett új csillag iránt! Vajha akadnának tanférflak és tanügy-barátok, a kik propagandát csinálnának e hasznos mű elterjedése érdekében, melyről igazán jó lélekkel lehet elmondani: „Itt az irás, olvassátok!”

Szabó Endre.

A magyar néptanítók óhajtsái.*)

Bármit mondjanak is közoktatásügyünk hátramaradottságáról, annyi kétségtelen tény, hogy a japániakat kivéve, mi vagyunk azon nép, mely tanügyi fejlődésével legméltóbban dicsekedhetik. 1868 óta alig van egy község hazánkban, mely némi haladást ne mutathatna fel, s nem egy helyen, ugy iskoláink berendezése, mint a tanítók képessége tekintetében, bármely művelt állammal versenyezhetünk.

Ha mindennek dacára oly gyakran merülnek fel panaszkok a tanítók részéről, ennek oka az, hogy a fennemlített esetek csak kivételek, s a tanító jelen állása s jelen helyzete, továbbá maguk a tanintézetek legnagyobb része sem felel meg azon eszménynek, melyet közoktatásügyünk érdekében méltán megkövetelhetünk, s mely a tanítók újabb nemzedékének zömét meg is illetné. A nyomorult zsidó tanító, kit sem a törvény, sem a méltányosságérzet nem véd, és kinek ok nélkül elcsapatva gyakran félévénként is vándorolnia kell, s a közérzület megsértésével a tanítóvásárra kell állnia, hogy magát elárulja; a román dászkál, kinek a harangozás s popája ruháinak tisztítása is kötelességei közé tartozik; a kalvinista rector, kinek részeg compániák közt kell támaszt keresnie a végett, hogy ki ne csapassék, 's általában a felekezeti hatóság alatt nyögő helótták, kiket a törvény jótékony ápolása alól az „autonomia“ megvéd, de a nyomor ellen egyáltalában nem: ezek a tanítóokra vonatkozólag közoktatásügyünk szegényfoltjai. Magára az iskolára nézve szegényfolt az, hogy a

népoktatási törvény még most sincs végrehajtva, hogy a tanfelügyelők nem a szakférflak köréhől, hanem nepotismus útján választattak ki; hogy a tanköteles s iskolába járó gyermek száma mai napig is alig 70%-ot tesz ki, s a népiskolák nagy része csak négy osztályu, hiányos felszereléssel, egészségtelen butorzattal.

Lassanként történik a haladás. A mult évben az egyetemes tanítógyűlés volt a legelső indító ok a haladásra, s egész sereg új eszme merült felszínre. A jelen évben legfontosabb — bár sok tekintetben hiányos — vívmány volt a nyugdíjtörvény, mely minden tanítóra kivétel nélkül ki lön terjesztve; ilyennek nevezhető a felnőttek oktatása, az ipartanítás behozatala, a zsidó tanítók jogviszonyának érdekében sat. megindult mozgalom is. A néptanítók számos egyleteikben, több jól szerkesztett szakközlönyeikben nagymérvű működést fejtettek ki, s hogy nem a kormánytól várnak mindent, de önmaguk is tenni akarnak, bizonyítja azon körülmény, hogy egyik néptanító, Péterffy Sándor, eszméje az „Eötvös-alap“-ról rövid idő alatt oly nagy eredményt volt képes felmutatni.

A haladás céljait maga a dolog természete határozza meg, de épen azért, hogy a napi küzdelemben az általános irányelveket szem elől soha se téveszszük, szükséges azokat néhány pontban is összetöglalnünk. Álljanak azok itt, ezen évkönyv első folyamának bevezetéseként, mintegy irányadóul.

A magyar néptanítók elvi követelményei a következők:

1. A népiskola tervezete, igazgatás s vezetése folytást az általános népiskola alapelvét tartsa szem előtt, e végett gondosan elneezni kell minden oly törekvést, mely a nép nagy tömegének képzését bármily más okok miatt gátolni törekszik (a jelenlegi polgári iskola, a gymnasium előkészítő osztálya stb.) s ellenkezőleg előmozdítani mindazt, mi ezen képzést magasabb fokra emeli, mint pl. a felsőbb népiskolák elterjedése, a felnőttek oktatásának reformja, a népkönyvtárak s népszerű tudományos előadások rendezése stb.

2. A népiskola az elméleti képzettség mellett lehetőleg a gyakorlati céloknak is igyekezzék megfelelni, s teljesen összhangzó fejlődéssel birjon. Ezért szükséges, hogy a népiskola a modern kisedneveléssel a munkatanításnak a népiskolákba behozatala által összefüggésbe jöjjön; hogy fensőbb fokaiban a felső népiskola utolsó osztályaiban a gazdaságtanra s iparoktatásra különös súly fektetessék, s végre, hogy az egészségtan elemei is felvétessenek a tantárgyak közé.

3. A tanítók kiképzése fokokint magasabb mérvű legyen, s a képzőintézetek növendékeitől a népiskolák fejlődéséhez képest minél nagyobb előkészület követeltesék. A tanítónők képzése a tanítókéval lehetőleg egyenlővé tétessék.

4. A tanterv megállapításában maguk a tanítók is részt vegyenek, legkisebb részletekig kötelező tanterv ne legyen, s a tankönyvek megválasztása, a ministerium által

* Mutatvány a „Tanítók zsebnaptára“ címen közelebb megfelenő műből. Lásd „Vegyesek“ című rovatunkat.

engedélyezettek közül, minden tanítótestületnek szabadságára bizassék.

5. A tanszerekre nézve országos költségen tanszerraktár, s külön tanszer-muzeum állíttassék fel, s az előbbiből az egyes iskolák, még a felekezeti is, gyári áron nyerjék az iskolai butorokat s taneszközöket. Az iskolák építésénél s felszerelésénél orvosok s tanférfiak tanácsa mindenkor kikéressék.

6. A felekezeti s közös iskolák között fennálló különbség fokként szüntettessék meg, és pedig oly módon, hogy azon felekezeti iskolák, melyek a törvény követelményének nem felelnek meg, magániskoláknak tekintessenek, s hogy a felekezeti iskolák is köteleztessenek a fizetési minimum s a népiskolai törvény más lényeges pontjai követelményének magukat alávetni. Végül minden felekezeti iskola helyi hatósága a tanfelügyelővel közvetlen érintkezék, s annak lényegtelenebb rendeleteit azonnal végrehajtani tartozik.

7. A tanfelügyelet kizárólag szakférfiakra bizassék, s oly szervezetet nyerjen, melynek következtében az iskolák külső s módszertani vizsgálatára különös súlyt s legtöbb időt lehessen fordítani. Az iskolai hatóságok más ágaiban a szakképzettség hasonlóan kellő arányban legyen képviselve.

8. A néptanítók fizetése minimuma s ötödéves pótléka törvény által szabályoztassék, s ezen határozat, valamint a nyugdíjra vonatkozó törvények, időről-időre revisió alá kerüljenek. A fizetést minden tanítónak előre, s a lakáson s kerten kívül készpénzben kell kiadni. A tandíj s a mulasztásokért járó díjak beszedésétől a tanító lehetőleg ment legyen.

9. A néptanítók politikai s társadalmi jogaikban ne esorbíttassanak. A tanítóképző növendékeknek adassék meg az egy évi önkéntességi jog, azon feltétellel, hogy azt a tanfolyam teljes befejezése után szolgálhassák ki, s a már alkalmazott tanítók csak a nyári szünidő alatt hivassanak be hadi gyakorlatokra. A tanítók emelkedhetése a miniszteri hivatalokig biztosítva legyen.

10. A tanítók állandósítása, megválasztásuknak s elbocsátásuknak feltételeik a törvényben részletesen állapíttassanak meg, s a törvény ezen pontjai minden nyilvános iskolára, s így a felekezetiére is, kiterjesztessenek. A hitközségék vagy más iskolafenntartó hatóságok ezen pont megsértése esetében a teljes kártérítésen kívül pénzbírságra is ítélendők.

11. A tanítók egyesületei legyenek teljesen szabadok, s a jelenleg fenálló hivatalos tantestületek mintaszabályzata ily értelemben alakíttassék át; ezenkívül, mint az egyetemes tanító-gyűlések megbízottjai, egy központi bizottság is alakuljon, mely a közoktatásügyi miniszteriummal, s bármely más hatósággal szemben, az összes magyar tanítókat képviselhesse.

12. A közoktatásügyi miniszterium legyen teljesen önálló, s az egyházi ügyek választassanak külön vagy tétessenek át más miniszterium alá, az így újból szervezett

miniszteriumban, ugyszintén a közoktatásügyi tanácsban szakférfiak alkalmaztassanak.

Ezek röviden azon pontok, melyek fontosságát s lényeges voltát minden gondolkozó néptanító elismeri. Eszmények ugyan ezek, s egyes részleteik megvalósulása nem egy év, hanem talán évtizedek feladata; de hűtlen tanférfi az, ki csak azért, mert ezen eszmények egy része talán jelenleg nem valósítható meg, azokat szem elől tévesztené, sőt talán megtagadná. Küzdés nélkül nagyot alkotni nem lehet. Hordjon kiki egy pár perszemet saját szűk körében is ezen épülethez, s néhány év alatt e porszemekből pyramis leend.

György A.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

A „Kolozs-dobokamegyei néptanítók egyletének” tanügyi bizottsága, hosszabb szünetelés után, szeptember 8-án tartá meg a jelen tanévben első gyűlését. A gyűlést — melyen a bizottság tagjai a szokottnál nagyobb számban jelentek meg — Benedek József biz. elnök vezette, előadó minőségben pedig Szabó Endre működött. Első és főtárgya volt a gyűlésnek a pécsi tanítóegylet azon emlékiratának tárgyalása, mely a megyei tanfelügyelőségek újjászervezése tárgyában nyújtott be a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz.

Az emlékirat első pontját, mely a megyei tanfelügyelők föntartását akként kívánja, hogy a tankerületek kisebbek legyenek s hogy szakértő férfiak alkalmaztassanak tanfelügyelőül — a bizottság — szemben azon véleménnyel, hogy járási tanfelügyelők alkalmaztassanak — egész terjedelmében elfogadta. A második pont a) alpontját, mely a tanfelügyelő hatáskörének a miniszteriummal szemben való meghatározását tartalmazza, a bizottság akként fogadta el, hogy a tanfelügyelő hatásköre ez irányban is tágitandó ugyan, de oly jogokkal (torna- és póttanfolyamok elrendelése, stb.), melyek az állam pénztárára új terheket hárítának, ne ruháztassék föl. Legélénkebb vitát idézett elő a b) alpont, melyből a bizottság csak annyit fogadott el, hogy a megyei- és községi közigazgatási közegek köteleztessenek a tanfelügyelő rendeletének személyes felelőség terhe mellett végrehajtására: de a pécsi tanítóegylet azon véleményét, hogy a szolgabírók is köteleztessenek az iskolákat évenként egyszer meglátogatni s ott az egészségrendőrségi teendőket végezni, a bizottság azért nem fogadta el, mert nem tartja célszerűnek, hogy a tanfelügyelő is, meg a szolgabíró is egymásnak sokszor ellentmondólag intézkedjenek. Nem talált tetszésre azon vélemény sem, hogy a tanügy a tevéketlen és a legnagyobb részben a tanügy iránt semmi érdekléssel sem viseltető tagokból álló megyei bizottmányra bizassék. A c) alpont azon módosítással fogadtatott el, hogy a felekezeti iskolák előjárói csak a tanfelügyelő közbenjárásával hívhatják föl a közigazgatási közegeket intézkedéseik végrehajtására. A d) pont, mely a tanfelügyelők ha-

táskörének a tanítókkal szemben kiterjesztését hangsúlyozza, egész terjedelmében elfogadtatott. Nem történt ez az emlékirat utolsó pontjával, mely azt kívánja, hogy a tanfelügyelő a megyei főispán felügyelete alá helyeztessék. Ezen pont elvetetett, mert a bizottság sokkal egyszerűbbnek és célszerűbbnek véli, hogy a tanfelügyelő egyenesen a közökt. minister felügyelete alatt álljon; azt azonban a bizottság is szükségesnek tartja, hogy a főispánok erélyesen támogassák a tanfelügyelők működését, főleg pedig hassanak oda, hogy a közökt. közegek szívökre vegyék a tanügyet s halogatás nélkül teljesítsék a tanfelügyelők rendeleteit.

Ezzel a vita, melyben az előadón kívül leginkább Paal Ferencz, Czirják Albert, Benedek S. Tóth T. Sárdi I. biz. tagok vettek részt, bezárattott s az emlékirat fennközölt módosításokkal fog a választmánynak ajánlatni.

Ezután Szabó E. a következő indítványt terjeszti elő: „Miután tapasztaltatott, hogy némely iskolában, a szülők unszolására, öt éves, söt öt éven alóli gyermekeket is fölvesznek az első elemi osztályba, s miután ezen ugy a neveléstani, valamint az egészségtani szabályokkal ellenkező

eljárás Kolozsvárt annál kevésbé menthető, mert itt léteznek gyermekkertek és ovodák, a hova a szülők az elemi iskolába nem való gyermekeiket beadhatják, annál fogva egyfelől hívja föl a bizottság az iskolai előljárásságok figyelmét arra, hogy e baj létezik s hogy a törvénynek is megfelelő rendszabályok életbeléptetése által megszüntetessék, másfelől pedig a helybeli lapokban közzéteendő értesítés útján tegye figyelmessé a szülőket a korai tanítás káros következményeire.“

Benedek József ezen indítványt még azzal kívánja kiegészíttetni, hogy az isk. előljárásságok arra is fölhivandók, hogy az olyan gyermekeket, a kik már a helybeli iskolák valamelyikébe jártak, csak az illető tanító bizonyítványának előmutatása után vegyék föl.

Mindkét indítványt a bizottság elfogadván, ez értelemben teend előterjesztést a választmánynak.

Végül elhatározottatott, hogy a tanügyi bizottság ez új tanévben minden második szombaton tartandja rendes gyűléseit.

— — s — — ó.

T Á R C S

Diesterweg élete.

(Rudolf L. után).

Egy francia írónak mondata: „Le styl c' est l' homme“, (az irály az ember), már példabeszéddé vált. Szabadjon nekünk egy ehez hasonló mondatot föllálitni, mely bár nem példabeszéd még, de mindenesetre anynyi jogosultsággal bír, mint az előbbi, s ez a következő: „A módszer maga a tanító.“ — A tanítás sikere első sorban a követett módszer helyességétől függ. Ezeu koránt sem tulzott állítás nyomán önként következik, hogy minden tanítónak kötelessége módszertani képzettségét a lehetőleg tökélyesíteni, és a tárgyi módszert a jelen magaslatra emelt szakemberekkel megismerkedni. Népiskolai tanmódszerünk teremőjének s a gyakorlatilag alkalmazásba jövő úgy általános, valamint részletes didactical elvek előharcosának, kit nevezhetnénk méltán mást, mint Diesterweget, — kivel megismerkednünk fenntebbiek szerint tanítói kötelességünk.

Lássuk tehát röviden a módszertan e nagy reformátorának munkás életéből a főbb mozzanatokot.

Diesterweg Adolf 1790 október 29-én született Siegenben, Vestfaliában, hol atyja ügyvéd volt. Anyját fájdalom már 8 éves korában elvesztette, s további neveletés végett néniének gondjaira bízott. Nagyobb korában atyja utazásai alkalmával magával vivé szeretett fiát, ki is ezen alkalmakkor szemlélvén a mesteremberek műhelyeit, az emberi remekeket, s különösen a természetet, sokkal többet tanult, mint az akkori iskolákban, melyek a tudvágyó ifju igényeit legkevésbé sem elégíték ki.

Alsóbb iskoláit elvégezvén, 1808-ban 18 éves korában a herborni egyetem hallgatóinak sorába lépett, s ott tanulmánya tárgyául a mennyiségtant, bölcsezetet és történelmet tűzte ki. Tanulmányait á tübingai egyetemen folytatta. Az előadásokkal tulajdonképpen egyik egyetemen sem volt megeleégvedve, s önszorgalom útján igyekezett pótolni azok hiányait. Az egyetemet végezve, a mérnöki vizsga letételére jelentkezett, s e célból Düsseldorfba utazott, de a közelgő háboru miatt a vizsgáló bizottság nem jöhetvén össze, a vizsgát le nem tehette. Viszszatértekor ismerkedett meg Wilberggel (Elberfeldben), ki mint a paedagogiának valódi szakembere, maradandó befolyást gyakorolt lelkületére. Itt határozta el magát Diesterweg, hogy eddigi céljától eltérőleg, tanítová lesz, s mint magántanító működését azonnal meg is kezdte. A következő évben 1812-ben Wormsba utazott, hol mint altanító nyert alkalmazást. Az itt kifejtett szorgalmas munkássága által magára vonván a figyelmet, 1813-ban a Majna melletti Frankfurtba egy minta-iskola tanítójául hívták meg.

Frankfurtban új, eddig kevésbé ismert tér nyílt meg előtte. Ugyanis nevezett iskolánál több tanító Pestalozzinak közvetlen tanítványa volt, s e mellett az egész intézet a schweici paedagogok szellemében igazgattatott. Itt ismerkedett meg De Laspé igazgatóval is, kiről maga Pestalozzi mondá: hogy elveinek, leghivebb terjesztője. A nevezett egyénnel való érintkezés Diesterwegre nagy fontosságúvá lön, a mennyiben ezután ő is a Pestalozzi féle eszméknek buzgó terjesztőjévé lett. — Különben ezen befolyás későbbi munkáin is észrevehető.

1814-ben egy tanítónak a leányát, Enslin Sabinát, kivel már két évvel azelőtt megismerkedett, vette nőül. Családi élete boldog volt, s szeretett hű neje az élet küzdelmei között gyakran nyújtott neki vigasztalást. Egymást szeretve és tisztelve öszültek meg mindketten, s a sors különös kedvezményéből 1864 április 11-én arany lakadalmukat is megölték.

De kísérjük figyelemmel Diesterweg további nyilvános életét.

1817-ben a tübingai egyetemen a tudori szigorlatot állotta ki. 1818-ban az elberfeldi latin iskola tanárává hívták meg. Elberfeldben nem a legkedvezőbb viszonyokkal találkozott, — nevezett iskolánál ugyanis a legmoverebb gépiesség volt alkalmazva úgy a tanulásnál, valamint a tanításnál, s ebbe ő semmiképp sem tudta, de meg nem is akarta betámasztani magát. Egyetlen örömét itt a Wilberggeli társalgás képezte. E társalgások hozták öntudatra valódi rendeltetése felől. Midőn pedig 1820-ban felszólították, hogy egy gimnásiumnál a mennyiségtani tanszéket vállalná el, határozottan kijelenté, hogy a felsőbb tanodai oktatással felhagy, s minden erejét és idejét az elemi tanügy, az-az: a népoktatás érdekében fogja tehetsége szerint hasznosítani, követvén e tekintetben Pestalozzi példáját.

Ily elhatározás mellett örömmel értesült a kormány azon szándékáról, miszerint a Rajna vidékén két tanítóképezdét óhajtott felállítani. Felajánlván a kormánynak e tekintetben szolgálatát, oly szerencsés volt, hogy a mörsei tanítóképezde igazgatása reá bízott. Az intézet 1820 július 3-án nyílt meg 14 növendékkel, kik azonban már szeptember végével bizonytalan időre elbocsáttattak. A következő év január havában egy új tanfolyam nyílt meg, s ezután már rendszeresen folyt a tanítás. Diesterweg egész odaadással csüngött új hivatásán, bár — kivált kezdetben — nagyon sok nehézséggel kellett küzdenie, így pl. az első 3 éven keresztül ő volt egyedüli előadója a képezde összes tantárgyainak, migsem Hoffmeister Károly a progymnasium igazgatójául meg nem érkezett, kivel Diesterweg baráti viszonyba lépve, a tárgyakat mindkét intézetben csoportosították, s ezután mindenik a maga csoportját adta elő, természetesen mindkét helyen.

Tapasztalatainak gyarapítása végett Diesterweg a szünidőket utazásokra használta fel, mikor is különösen a tanító-képezdét vizsgálta tüzetesebben; az ilyen utazások megtételére a kormány részéről segínyt is nyert.

Irodalmi működését még 1820-ban elkezdte, kisebb-szerű paedagogiai műveken kívül, jelentékenyebb tan- és segédkönyvek jelentek meg tőle; melyek közül különösen számtani munkái kitűnők. E művei által rövid idő alatt a számtani oktatás terén, az eddigi gépies módszer helyett egy új, s valódi értelemfejlesztő módszert honosított meg. A számtani oktatás jelenlegi módszerének megalapítója kétségtelenül Diesterweg volt. — Fennidézett tan- és segédkönyveken kívül kiadta még 1827-től fogva a „Rajnai lapokat“. E paedagogiai szaklap széles elterjedésnek örvendett, s kedves olvasmányává vált Németország tani-

tóinak, e lap volt az első egyike, mely a tanügyi reformok szükségességét és időszerűségét kimerte mondani.

Az ezen időbeli porosz közoktatásügyi miniszter Altenstein barátja levén a szabadelvű eszméknek, Diesterwegnek 1830-ban azon ajánlatot tevő, miszerint vállalná el a berlini tanító-képezde igazgatását. Eleinte nem nagy hajlamot érzett ezen kitüntetésszerű ajánlat elfogadására, mert Mörben oly csendes boldog életet élt, minőre Berlinben alig számíthatott, e mellett nagyszámu családjának Berlinbeni fenntarthatását sem látta eléggé biztosítottának. Később azonban az ajánlatot mégis elfogadta, mert hitte, hogy Berlinben nagyobb működés köre leendő, s így nagyobb befolyást is gyakorolhat a meglehetősen elhanyagolt iskolákra.

Két év múlva, 1832-ben csakugyan átköltözött Berlinbe, s elfoglala új állomását. Mörből tanítványai őszinte ragaszkodása miatt, nem szívesen távozott el, de Berlinben új tanítványai körében is megtalálta azt a szeretetet és tiszteletet, melylyel mörsei tanítványai viseltettek iránta. Új tanítványai nagy mesterüket csakhamar fölismerték, áldták azon reájok nézve szerencsés pillanatot, melyben elhatározá Berlinbe menni, s nem csekélyebb ragaszkodással viseltettek iránta, mint a régiek. Pedig a külsőleg igénytelen Diesterweg sem imponáló testalkattal, sem rábeszélő tehetséggel nem hathatott tanítványaira, s azok tiszteletét és ragaszkodását mondhatni egyedül csakis kitűnő módszere és nevelői tapintatossága által szerzé meg. Különböző példája is nagy hatással volt tanítványaira, kötelességeit a leglelkismeretesebb pontossággal teljesítvén, joggal követelhetett tőlök hasonlót. A tantárgyak kezelésénél mellőzte a már oly nagyon elharapódzott könyvnélkülöztetést, s e helyett a főszólyt az értelmes és velős feleletre fektette. Azon korban nagyon elvult terjedve azon szokás, hogy a jó tanönyvek hiányait testes magyarázat után irt kéziratokkal pótlák, melyeket azután természetesen beemléztettek. — Ezt ő tanintézetéből szintén kiküszöbölé, ő értelmes, önmálló emberekké igyekezett képezni növendékeit, s e végett különösen az igaznak, szépnek és jónak szolgálatában álló öntevékenységre iparkodott őket szoktatni, mint a melyek által leginkább képesítettnek az öaállóság megszerzésére.

Tanítóképezdét ily kitűnő irányban vezetvén. legkevésbé sem csodálkozhatunk azon, hogy tanítványai száma napról napra szaporodott, s hogy a képezde mellett főnálló minta-iskola nem volt elég tágas a jelentkező tanítványok nagy számának befogadására. Intézete jó hírnévéről bizonyosságot szolgáltat azon körölmény is, hogy tanítványai közül többen főuri gyermekek mellé kérétek fel magánnevelőkül.

Sokoldalú elfoglaltatása dacára sem szünt meg Mörben elkezdett irodalmi munkálkodását folytatni. Berlinben ugyanis a már odaérkezte — azaz 1832 előtt kiadott tanvezér- és segédkönyveinek átdolgozásához fogott. E mellett kiadója és főmunkatársa maradt a már fennemlített „Rajnai lapok“-nak. Nagy tevékenységű munkásságot fejtett ki e lap érdekében, 40 év alatt ugyanis 400-nál több kisebb-nagyobb terjedelmű paedagogiai tartalmu cikket irt.

Legbecsülendőbb e munkáiban az, hogy azok folytonosan a korról haladók, s bennök a kor célszerű újítási, eszméi pártoltatnak, az ellenkezők pedig ostoroztatnak. — Régibb munkáinak átdolgozásán és folytatásán kívül Berlinben rendkívüli szorgalommal újakat is készített; ezek között első sorban említendő a német tanítók képzésére irt „Ütmutatója“, (Wegweiser zur Bildung für Deutsche Lehrer) mely munka a napjainkig megjelent oktatástani szakművek között is méltán az első helyek egyikén áll. — A ki Diesterweget, mint módszerészt a maga valóságában akarja ösmerni, az vegyen magának fáradságot e mű áttanulmányozására, melyből valóban meg lehet tanulni a módszer tisztelését, annak alkalmazását stb. Oktatástani elvei még korántsem avultak el, sőt még csak most kezdenek tulajdonképpen gyakorlatilag alkalmaztatni. Sajnos, hogy irodalmunk mindeddig nélkülözi eme kitünő munkát, s hogy csakis rövidke idézetekből ismerjük azt, minők Lubrich „Neveléstudomány“-ában, Menyei „Tanítástanában“ stb. találhatunk.*)

Rieger Imre.

(Folytatása következik.)

Vegyések.

— **Veszedelmes festékek.** Dr. Fellatár Emil orsz. vegyész tudatja, hogy bizonyos zöld színű „Grünspan. J. Anreiter, Wien“ feliratu, kerékded, lepény alakú festékek, melyek a gyermekek által használt festék-dobozokban található, nagy mérvben tartalmazzák a mirenyessavat, a mely szer tudvalevőleg veszedelmes mérég. Ennélfogva igen jól teendik a szülők és a tanítók, ha a fentidézett felirattal ellátott festéket eltávolítják a gyermekek köréből.

— „**Tanítók zsebnaptára**“ címen Budapesten, Légrádi testvérek kiadásában, még e hó folytán egy ely közérdekű mű fog megjelenni, melyet méltán ajánlhatunk a tanítók figyelmébe. Ezen naptár teljesen oly alakban jelenend meg, mint egyéb közkedvességű naptárak. Tartalmát — a naptári részen kívül — a közokt. törvény kivonata, a néptanítói nyugdíjazásról szóló törvény, az Eötvös-alap szabályai, nép- és tanítói könyvtárak számára ajánlható művek jegyzéke, a tanítói-egyletek jegyzéke, Diesterweg módszertani alapelvei, a népiskola hiv. tanterve, a régi- és új mértékek táblázata, órarend, jegyzéknapló s még egy csomó hasznos olvasmány képezendik. A naptár szellemi részét — melyből jelen számunk mutatóványt közöl — György Aladár szerkeszti. Az egész naptár ára bekötve 1 frt 20 kr.

— **Megjelent** a kolozsvári m. kir. tanítóképezde „Értesítvénye“ ez 1874/5-iki tanévről. Kiadta Paal Ferenc igazg. tanár. Az értesítvény, a szokásos hiv. adatokon kívül, részletesen előadja a tantárgyak foglalatját, szól az „önképzőkör“ működéséről, kitünteti a növendékek által az intézetbe hozott ismeretalapot, életkort, segélyezést, az általános osztályzatot stb. Az értesítéssel látjuk, hogy az intézetnek az elmúlt tanévben összesen 69 növendéke volt; ezek közül 68 havonkénti 17 frt államségélyt huzott. A tanárok száma — ide nem értve a hittanárokat — hét; ezeken kívül tanított az inté-

*) Ujabbban a „Néptanítók Lapjában“ jelennek meg egyes szemelvények e jeles munkából, a melyeknek tüzetesebb tanulmányozását kartársaink figyelmébe ajánlani bátorokodunk.

zetben a k. monostori gazdasági tanintézet néhány tanára is. Az értesítvény fő érdeme az, hogy minden dagályosság nélkül hűn tünteti föl a lefolyt tanév nevezetesebb mozzanatait és eredményét; nem találni ezen értesítvényben azt a nagy hű-hót, melylyel újabb időkben a tanintézetek értesítvényei — kicsiny, sokszor éppen haszontalan dolgoknak nagy hóllyaggá felfuvasával — egymásra licitálnak.

— **A helyb. tanítóképezdebe** leendő fölvétel iránt, a kitűzött határidőig, 120 folyamodvány érkezett be, holott csak 30—35 új növendeket lehet fölvenni. Ezen tolongás kétségkívül tanusítja azt, hogy az intézet kivivta a közönség rokonszenvét s megfelel egy jó tanintézet kellékeinek. Tanusíthatná még azt is, hogy a nők körében nagy a vonzalom a tanítóői pálya iránt; de ebben mi már egy kissé támaszkodunk, mert jól tudjuk azt, hogy a folyamodók s illetőleg azok szülőik nagy része bizony nem hevül valami nagyon a tanítóői-pálya iránt, hanem az ingyen köztartásra, az ingyen zongora- és rajztanításra aspirál.

— **Beküldetett** a Pétery-féle olvastató- és számoltató-gép leírása Ezen új gépről, mely a fővárosi tanítótestület egyik jeles tagjának a találmánya, dicsőreleg szólottak a lapok. Kapható Rigler Józsefnél Budapesten, kecskeméti-utca 11 sz. Ára a gépnek 10 forint.

— **Értesítés.** A kolozsvári államilag segélyezett gyermekkertésznő- (kisedednevelő) képezdeben az 1875/6-ki tanév október hó első napjaiban kezdetik meg. Fölvételnek ezen intézetbe a gyermekkereti (kisededovódai) nevelőségre magokat kiképezni ohajtó oly nők, a kik életök 15-ik évét betöltötték, a szükséges testi épség és egészség birtokában vannak, s a népokt. törvény által a népiskolák számára kiszabott tantárgyokból sikeres felvételi vizsgát tesznek. A felvétel iránti folyamodványok az intézet ig. tanácsához címezve s orvosi és iskolai bizonyítvánnyal, valamint keresztlevéllel felszerelve, legkésőbb f. évi október hó 8-ig alólírotthoz benyújtandók. A tanfolyam két évre terjed; tandíj nem fizettetik, szegény sorsu szorgalmas növendékek havonként kiosztandó pénzsegélyben részesülnek s a tankönyveket — használatra — ingyen kapják az intézettől. Ugyan ezen intézetben a gyermekkereti (kisededovódai) nevelőségre képesítő vizsgák f. évi október hóban — a jelentkezőkkel később közlendő napokon — tartatnak meg. Vizsgálatra bocsáthatók mindazok, a kik a tanfolyamot elvégezték, vagy ha nem végezték is, de valamely gyermekkertnél, illetve kisededovódánál mint nevelők működnek, a vagy magán úton képezték magokat e pályára. A képesítés i vizsga letétele iránti folyamodványok, az intézet ig. tanácsához intézve s keresztlevéllel, az eddigi tanulmányokról, valamint az eddigi s jelen alkalmaztatásról szóló bizonyítványokkal ellátva, október hó 3-ig alólírotthoz benyújtandók. Kelt Kolozsvárt, 1875. évi augusztus 30-án. A kolozsvári „Fröbel-intézet“ ig. tanácsa nevében: Szabó Endre igazgató.

— **Az iskolai takarékpénztárak** létesítésének eszméjét a fővárosi tanügyi bizottság, az általa kiküldött vegyes comite ajánlatára, elfogadta s már a jelen tanévben életbe léptetni szándékozik. Ellenben több tanító-egylet újabbban is ellene nyilatkozott.

— **A szepesi tanítóegyesület** közelebb Lőcsén tartotta meg közgyűlését, melyben 150 tanító vett részt. A tárgyalt tételek közül fontosabbak: a tanítóók alkalmazásának kérdése, a ministeriális tanterv (a hat osztályu osztatlan népiskola eszméje elvetetett), az olvasmányok kezelése a népiskolákban s a népisk. növendékek kirándulása.

Felelős szerkesztő: VÁRADI KÁROLY.